

การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความปรากฏการณ์และการนำไปใช้ในงานวิจัยด้าน
สถาปัตยกรรมภายใน ในประเทศไทย
Interpretative Phenomenological Analysis (IPA) and Applicability for Interior
Architecture Research in Thailand

ธีรยุทธ ชุมสาย ณ อยุธยา
กลุ่มวิชาสถาปัตยกรรมภายใน สาขาวิชาสถาปัตยกรรมและการวางแผน
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

บทคัดย่อ

งานวิจัยเชิงคุณภาพถูกนำมาใช้ศึกษาเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยอาศัยการตีความข้อมูลในเชิงตีความ การวิเคราะห์ข้อมูลจึงต้องอาศัยกระบวนการวิเคราะห์อย่างมีระบบ ละเอียด รอบคอบ จากการสืบค้นงานวิจัยทางสถาปัตยกรรม ในระดับบัณฑิตศึกษาของประเทศไทย ภายในฐานข้อมูลของโครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (ThaiLIS-Thai Library Integrated System) โดยจำกัดคำที่ใช้ค้นหาข้อมูลในหมวดหัวเรื่องว่า "สถาปัตยกรรมภายใน" และกำหนดขอบเขตการค้นหา เฉพาะวิทยานิพนธ์ในระดับบัณฑิตศึกษา ในช่วงปี 15 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2542-2557) พบงานวิจัยทั้งหมด 172 รายการ และพบว่าม้งงานวิจัย 25 รายการที่เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยในงานวิจัยทั้ง 25 รายการส่วนใหญ่อาศัยการวิเคราะห์ข้อมูล แบบสร้างข้อสรุปเชิงบรรยาย (Descriptive Conclusion) จะเห็นได้ว่างงานวิจัยด้านสถาปัตยกรรมภายในเชิงคุณภาพในประเทศไทย ยังขาดกระบวนการสร้างทฤษฎีใหม่ๆ แม้ว่าจะมีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพหลายวิธี แต่การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อสร้างกรอบทฤษฎีใหม่ๆ นั้น ต้องอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นระบบ การสร้างหรือการเก็บข้อมูลต้องเป็นกระบวนการ ที่ปราศจากอิทธิพลหรืออคติทางความคิดจากผู้วิจัย บทความนี้ต้องการนำเสนอกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ อีกกระบวนการหนึ่ง อันได้แก่การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความปรากฏการณ์ (Interpretative Phenomenological Analysis: IPA) ที่มีความสามารถนำมาใช้สร้างกรอบทฤษฎีใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำมาใช้กับงานวิจัยด้าน สถาปัตยกรรมภายใน บทความนี้ยังกล่าวถึง หลักการและขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความปรากฏการณ์รวมถึง กระบวนการสร้างกรอบทฤษฎีใหม่ (Theoretical Framework)

คำสำคัญ: การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความปรากฏการณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยเชิงคุณภาพ

Abstract

Qualitative research approach has been adopted to study events and phenomenon with an interpretative approach. Data analysis in qualitative research requires reliable and comprehensive process. Regarding Thai Library Integrated System database, within fifteen years (1999-2014), searching with the words "Interior architecture" and under the scope of "Master degree thesis", 172 theses have been found, and 25 of them was conducted with qualitative approach. Most of these research resulted in descriptive conclusion. Therefore, in Thailand nowadays, there is a lack of interior architectural research whose outcomes propose a novel theoretic framework. Although, several qualitative approaches can be applied for interior architecture research, making a novel theoretical framework requires the approach with comprehensive and precise processes. Researcher bias and forced-data are needed to be eliminated from data gathering processes. This article aims to introduce

Interpretative Phenomenological Analysis (IPA) as an alternative approach with an effective analytical process and a great potential for building the novel theoretical framework for interior architecture research in Thailand. Key concepts, analytical processes, and theory building processes are succinctly explained in this article.

Keyword: Interpretative Phenomenological Analysis Qualitative Data Analysis

1. บทนำ

ในงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ข้อมูลที่นักวิจัยให้ความสนใจส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นไปที่ข้อมูลซึ่งได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) หรือจากการสังเกต (Observation) ลักษณะของข้อมูลในงานวิจัยเชิงคุณภาพนั้นมีลักษณะเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ (Event) หรือปรากฏการณ์ (Phenomenon) รวมถึงพฤติกรรมของมนุษย์ (Human Behavior) ทั้งที่เป็นเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ข้อมูลเชิงคุณภาพยังรวมถึงข้อมูลด้านความรู้สึก ความคิดเห็น หรือการให้ความหมายต่อเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ที่อยู่ในความสนใจของงานวิจัยนั้นๆ วัตถุประสงค์หลักของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพก็เพื่อที่จะสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัย (Induction) ซึ่งเป็นการสร้างข้อสรุปจากการสังเกตเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ โดยจะเริ่มจากกรณีเฉพาะกรณีหนึ่งๆ หรือเหตุการณ์หนึ่งๆ โดยพยายามมองหารูปแบบที่เกิดขึ้นหรือความหมายของปรากฏการณ์นั้นๆ ขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการวิจัยประเภทนี้คือการสร้างทฤษฎีใหม่

กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพถูกนำไปใช้กับงานวิจัยในหลายสาขาวิชา เช่นการวิจัยด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ แพทยศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวิจัยด้านจิตวิทยาซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญของงานวิจัยในศาสตร์อื่นๆ ยกตัวอย่างในสาขาสังคมศาสตร์ ได้แก่ จิตวิทยาชุมชน (Community Psychology) ในสาขาการแพทย์ ได้แก่ จิตวิทยาคลินิก (Clinical Psychology) ในสาขาสถาปัตยกรรมหรือสถาปัตยกรรมภายใน ได้แก่ จิตวิทยาสภาพแวดล้อม (Environmental Psychology) และจิตวิทยาสถาปัตยกรรม (Architectural Psychology) งานวิจัยเชิงคุณภาพต้องอาศัยการตีความจากข้อมูล ทั้งที่เป็นข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกตหรือข้อมูลจากการมีส่วนร่วมของผู้วิจัย ขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ อาจเกิดขึ้นได้พร้อมกับการเก็บข้อมูลในแต่ละขั้น เพราะการตีความข้อมูลในขั้นตอนที่เกิดขึ้นก่อนหน้านั้น อาจจะเป็นตัวกำหนดทิศทางการรวบรวมข้อมูลในขั้นต่อไป จนกว่ารูปแบบของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการตีความในทุกๆ ขั้นตอนจะถึงจุดอิ่มตัว (Data Saturation) (Birks & Mills, 2011) กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การที่รูปแบบของปรากฏการณ์ที่ได้จากการตีความ เริ่มเกิดขึ้นซ้ำๆ โดยไม่มีรูปแบบใหม่ๆ เกิดขึ้นอีก (Saumure & Given, 2008) รูปแบบที่เกิดขึ้นซ้ำๆ นี้ ถูกนำไปสร้างหรือจัดแบ่งตาม "โครงเรื่อง" (Theme) ของปรากฏการณ์ ในขั้นต่อไป "โครงเรื่อง" (Theme) เหล่านั้นจะถูกตีความในลำดับขั้นของการตีความที่สูงขึ้น บทสรุปของการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยเชิงคุณภาพ จะถูกนำไปสร้างกรอบทฤษฎีหรือ "ทฤษฎีชั่วคราว" (Working theory) เพื่อใช้ในการอธิบายเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพจะสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เมื่อผู้วิจัยนำ "ทฤษฎีชั่วคราว" (Working theory) ไปพิสูจน์ (Theory testing) เพื่อสร้างเป็นทฤษฎีหลักต่อไป

จากการสืบค้นงานวิจัยทางสถาปัตยกรรมในระดับบัณฑิตศึกษาของประเทศไทยภายในฐานข้อมูลของโครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (ThaiLIS-Thai Library Integrated System) โดยจำกัดคำที่ใช้ค้นหาในหมวดหัวเรื่อง ว่า "สถาปัตยกรรมภายใน" และกำหนดขอบเขตการค้นหาเฉพาะวิทยานิพนธ์ในระดับบัณฑิตศึกษา ภายในขอบเขตการสืบค้น "ทุกมหาวิทยาลัย/สถาบัน" ในช่วง 15 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2542-2557) พบงานวิจัยทั้งหมด 172 รายการ

โดย นพดล สหชัยเสรี (1999) สรุปกระบวนการหลักของงานวิจัยทางสถาปัตยกรรมภายในไว้ 3 กระบวนการหลัก 1) กระบวนการค้นด้านสัญชาตญาณ (Perception), 2) การออกแบบเพื่อความยั่งยืน (Sustainability), 3) การประเมินอาคารหลังการใช้งาน (Post-Occupancy Evaluation) โดยงานวิจัยส่วนใหญ่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสร้างทฤษฎี (Theory Building) โดยหากพิจารณาเฉพาะงานวิจัยที่อาศัยกระบวนการเชิงคุณภาพจากรายชื่องานวิจัยทั้ง 172 รายการดังกล่าวข้างต้น

พบว่ามีการวิจัยอยู่ 25 รายการ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพและส่วนใหญ่อาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างข้อสรุปเชิงบรรยาย (Descriptive Conclusion) (แน่งน้อย ย่านาวรี, 2007) ทำให้งานวิจัยเชิงคุณภาพด้านงานสถาปัตยกรรมภายในในประเทศไทยปัจจุบัน ยังขาดกระบวนการสร้างทฤษฎีใหม่ๆ ขึ้นมา ถึงแม้ว่าจะมีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพหลายวิธี แต่การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อสร้างกรอบทฤษฎีใหม่นั้น ต้องอาศัยกระบวนการวิเคราะห์ที่มีระบบ การสร้างหรือการเก็บข้อมูลควรเป็นกระบวนการที่ปราศจากอิทธิพลหรืออคติทางความคิดของผู้วิจัย และกระบวนการวิเคราะห์ต้องเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย บทความนี้ต้องการนำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพอีกกระบวนการหนึ่งโดยสังเขปคือ การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความปรากฏการณ์ (Interpretative Phenomenological Analysis: IPA) ที่สามารถใช้สร้างกรอบทฤษฎีใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตีความภายใต้กระบวนการทัศน์เชิงปรากฏการณ์ศาสตร์ ในงานวิจัยด้านสถาปัตยกรรมภายใน

2. ความเป็นมา

หากกล่าวโดยสังเขป งานวิจัยด้านสถาปัตยกรรมภายใน สามารถแบ่งตามลักษณะของการวิจัยได้สามลักษณะคือ

1) งานวิจัยเชิงปริมาณหรืองานวิจัยเชิงวัตถุวิสัย (Objective Approach) ที่มุ่งศึกษาลักษณะองค์ประกอบทางกายภาพของสภาพแวดล้อมภายในสถาปัตยกรรม เช่น แสง สี เสียง อุณหภูมิ วัสดุ หรือองค์ประกอบทางกายภาพอื่นๆ องค์ประกอบเหล่านี้จะถูกเก็บข้อมูลและพิจารณาในเชิงตัวเลขด้วยการวิเคราะห์เชิงสถิติ ตัวอย่าง งานวิจัยเชิงปริมาณด้านสถาปัตยกรรมภายใน ได้แก่ งานวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ในการประเมินสภาพแวดล้อมภายในอาคาร โดยมุ่งพิจารณาเกี่ยวกับปริมาณความร้อน ความเข้มของแสงสว่างจากแสงประดิษฐ์หรือจากแสงธรรมชาติ (ยกตัวอย่างงานของ เสาวณิต ทองมี, 2007) หรือการประเมินอาคารหลังการใช้งาน (Post-Occupancy Evaluation) ในส่วนที่เป็นข้อมูลเชิงตัวเลขและสถิติ (ยกตัวอย่างงานของ สุภัค และ ชานัท, 2010; ปัญพวงศ์ นาตะบุตร, 2010; วรากุล ตันทะเทวินทร์, 2013; ชลธิ์ คำเกษ, 2010; กรมควบคุมมลพิษ, 2013; คณิน หุตานุวัตรม, 2002)

2) งานวิจัยเชิงคุณภาพหรืองานวิจัยเชิงอัตวิสัย (Subjective Approach) ที่มุ่งศึกษาพฤติกรรม ทัศนคติ ความพึงพอใจ ความรู้สึก ของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลภายในสถาปัตยกรรมหรือภายในสภาพแวดล้อม งานวิจัยด้านสถาปัตยกรรมที่เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพเพียงอย่างเดียวนั้น มุ่งเน้นไปที่การมองหาประเด็นที่น่าสนใจในด้านความรู้สึก อารมณ์ ความคิดเห็นที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่หรือภายในงานสถาปัตยกรรม (ยกตัวอย่างงานของ ปิติชนัน รุ่งอินทร์, 2008; อนุญญา ปานจีน, 2010; กิ่งแก้ว มโนกุล, 2007)

3) งานวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed-Method or Mixed-Methodology) เป็นลักษณะการวิจัยที่นำเอากระบวนการทั้งสองลักษณะคือ เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ในส่วนของข้อมูลเชิงปริมาณได้แก่ การวัดหรือการวิเคราะห์องค์ประกอบทางกายภาพ เช่น แสง สี เสียง การจัดผังพื้นที่ (Planning) หรือแม้แต่การวัดความพึงพอใจในลักษณะของข้อมูลเชิงตัวเลข เช่น การเก็บข้อมูลความพึงพอใจด้วย การประเมินแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Likert Scale) แล้วจึงนำไปเปรียบเทียบกับข้อมูลเชิงคุณภาพ (เช่น ข้อมูลจากสัมภาษณ์ที่เป็น Verbal data) รวมถึงวิเคราะห์อิทธิพลขององค์ประกอบทางกายภาพเหล่านั้นต่อพฤติกรรม ความคิดเห็น อารมณ์ หรือความรู้สึก โดยนำข้อมูลทั้งสองส่วนคือส่วนที่เป็นข้อมูลเชิงปริมาณและส่วนที่เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ มาวิเคราะห์เปรียบเทียบ เพื่อหารูปแบบความสัมพันธ์ของข้อมูลทั้งสองส่วน (ยกตัวอย่างงานของ อนุญ กิจนุกูล, 2002; ธีรายุ ชุมสาย ณ อยุธยา, 2005; นพวรรณ ยานะ, 2010; วรพรรณ ยิ้มสาระ, 2012)

หากพิจารณางานวิจัยที่อาศัยกระบวนการเชิงคุณภาพตามรายการงานวิจัยจากฐานข้อมูลของโครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (ThaiLIS-Thai Library Integrated System) ดังกล่าวข้างต้น พบว่าการเก็บข้อมูลที่เป็นอัตวิสัย (Subjective) ส่วนใหญ่อาศัยแบบสอบถาม ที่มีลักษณะเป็นปลายปิด (Closed form or Structured question) หรือการประเมินแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Likert Scale) ซึ่งคำถามในลักษณะปลายปิดเช่นนี้ อาจเป็นการจำกัดขอบเขตของตอบที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างมากเกินไป เพราะคำถามเหล่านั้นถูกกำหนดโดยผู้วิจัยซึ่งบางครั้งอาจเกิดการตกหลุมพรางทางความคิด

(Theoretical trap) หรือเกิดจากอคติของผู้วิจัยเอง คำถามลักษณะปลายปิดนี้ อาจทำให้ไม่ได้คำตอบที่ครอบคลุมครบถ้วนเกี่ยวกับเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ที่กำลังศึกษา นอกจากนั้นแล้ว ข้อมูลลักษณะนี้จะถูกนำไปวิเคราะห์และสรุปผลออกมาในรูปแบบเชิงบรรยาย (Descriptive Conclusion) หรือการนำเสนอแบบข้อสรุปในเชิงตัวเลขทางสถิติ แต่ข้อมูลในส่วนที่เป็นเนื้อหา (Content) ของบทสัมภาษณ์ซึ่งแฝงไปด้วยนัยอื่นๆ ยังไม่ได้ถูกวิเคราะห์หรือตีความในมิติที่ลึกมากขึ้น ทั้งที่ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นี้ ถือเป็นข้อมูลปฐมภูมิที่มีความสำคัญและเต็มไปด้วยความหมายโดยนัยที่สำคัญ การวิเคราะห์ข้อมูลประเภทนี้มีประสิทธิภาพจะนำไปสู่ความเข้าใจในปรากฏการณ์ (Phenomenon) ได้อย่างลึกซึ้งมากขึ้น กระบวนการตีความปรากฏการณ์ (Interpretative Phenomenological Analysis) แสดงให้เห็นมิติที่ลึกซึ้งของข้อมูลและสามารถนำข้อสรุปมาสร้างเป็นทฤษฎีที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่กำลังศึกษา ทั้งนี้ทฤษฎีที่เกิดขึ้นนี้ เมื่อได้รับการพิสูจน์ก็จะเป็นกระบวนการสร้างทฤษฎีใหม่ ที่มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

3. การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความปรากฏการณ์ (Interpretative Phenomenological Analysis)

การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความปรากฏการณ์ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยมีพื้นฐานจากทฤษฎีการตีความข้อมูล ที่อยู่ในรูปภาษา (Linguistic Data) และข้อมูลที่ไม่ได้อยู่ในรูปภาษา (Non-Linguistic) โดยมองหาลักษณะที่สื่อสารเป็นสัญลักษณ์ (Symbolic Communication) ในการแสดงถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่งของข้อมูลเหล่านั้น (Ramberg & Gjesdal, 2013)

ในการตั้งคำถามของงานวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการมุ่งศึกษา ปรากฏการณ์ที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคน มีประสบการณ์ต่อเหตุการณ์ในชีวิต สิ่งที่น่าสนใจที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วย IPA ให้ความสนใจในการตีความคือ “เกิดอะไรขึ้นเมื่อสิ่งที่เกิดขึ้นทุกๆ วัน (The everydayness) มีความสำคัญบางอย่างต่อปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคล” (Smith & Osborn, 2008; Pringle, Drummond, McLafferty, & Hendry, 2011) IPA เริ่มเป็นที่รู้จักจากผลงานการวิจัยด้านจิตวิทยาและสุขภาพของ Jonathan Smith ในปี 1996 การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความปรากฏการณ์ได้รับการพัฒนาและเริ่มเป็นที่แพร่หลายในหมู่นักวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านจิตวิทยา จิตวิทยาการแพทย์ ต่อมา IPA ได้ถูกนำไปใช้ในงานวิจัยหลายด้าน เช่น สาธารณสุข สังคมวิทยา โดย IPA อาศัยคำอธิบายและการตีความทางด้านจิตวิทยาอย่างเป็นระบบ (Smith, Flowers & Larkin, 2009; Smith, Harré and Van Langenhove, 1995) การตีความข้อมูลด้วย IPA ไม่ได้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสร้างข้อสรุป เพื่อนำไปใช้อธิบายปรากฏการณ์ในทุกกรณี (Generalization) แต่เป็นการมองหารูปแบบเฉพาะที่เกิดขึ้นในปรากฏการณ์นั้นๆ จากข้อมูลที่เต็มไปด้วยเนื้อหาโดยนัย (Pringle, Drummond, McLafferty, & Hendry, 2011) ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยประเภทนี้ จึงไม่จำเป็นต้องมีจำนวนมาก แต่เน้นความสำคัญไปที่สาระของเนื้อหาจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างหรือการจดบันทึกของกลุ่มตัวอย่าง (Smith, Flowers, & Larkin, 2009; Smith & Osborn, 2008) ถึงแม้ว่าจะไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัวในการกำหนดจำนวนของกลุ่มตัวอย่าง แต่หากข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างจำนวนหนึ่งให้สาระสำคัญตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่ตั้งไว้แล้ว จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำนวนนั้น ก็ถือว่าเพียงพอสำหรับงานวิจัย (Smith, Flowers, & Larkin, 2009; Mason, 2010)

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นหนึ่งในวิธีการเก็บข้อมูลที่สำคัญของการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความปรากฏการณ์ ผู้วิจัยและกลุ่มตัวอย่างมีปฏิสัมพันธ์ต่อการสัมภาษณ์ โดยที่ผู้วิจัยมีหน้าที่สร้างแรงกระตุ้นหรือสร้างโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างหรือผู้ถูกสัมภาษณ์ได้พูดแสดงความคิดเห็นต่อปรากฏการณ์หรือประสบการณ์ที่กำลังทำการศึกษาได้อย่างเต็มที่ คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เป็นเพียงคำถามนำ (Guide question) เพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างได้แสดงความคิดเห็น ความรู้สึก หรือประสบการณ์ได้อย่างอิสระ ไม่ได้รับอิทธิพลจากอคติ (Bias) หรือคำถามชี้นำ (Forced question) จากผู้วิจัย แต่คำถามในการสัมภาษณ์เป็นเพียงตัวช่วยให้บทสนทนาไม่ออกนอกประเด็นของการศึกษามากนัก อาจจะกล่าวได้ว่าการจำกัดอิทธิพลทางความคิดซึ่งเกิดจากอคติ (Bias) ของผู้วิจัยที่อาจจะมีต่อ กระบวนการได้มาของข้อมูลการสัมภาษณ์ เป็นประเด็นสำคัญและเป็นจุดเด่นประการหนึ่งที่ทำให้ IPA แตกต่างจากการได้มาของข้อมูล ในกระบวนการ

วิจัยเชิงคุณภาพกระบวนการอื่นๆ เพราะกระบวนการสร้างข้อมูลของ IPA จะได้ข้อมูล “บริสุทธ์” (Unforced data) ปราศจากอิทธิพลจากปัจจัยภายนอก

การสัมภาษณ์ในกระบวนการ IPA ใช้คำถามในการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured Interview) และในขณะสัมภาษณ์ คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ไม่จำเป็นต้องเรียงลำดับ แต่ขึ้นอยู่กับเนื้อหาและจังหวะในการสนทนา

ตัวอย่างประเภทของคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ของ IPA ได้แก่ (Smith, Flowers, & Larkin, 2009)

- 1) คำถามเพื่อต้องการคำบรรยาย (Descriptive) “ช่วยอธิบายให้ฟังถึงสิ่งที่คุณทำในอาชีพของคุณ”
- 2) คำถามเพื่อต้องการอธิบาย (Narrative) “ช่วยบอกผมว่าคุณทำอะไรจึงได้งานนี้”
- 3) คำถามเพื่อต้องการทราบถึงโครงสร้างของเหตุการณ์หรือกระบวนการ (Structural) “ขั้นตอนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของ...เป็นอย่างไร”
- 4) คำถามเพื่อต้องการทราบถึงความแตกต่าง (Contrast) “วันที่ดี และวันที่ไม่ดีของคุณ มีอะไรที่แตกต่างกันบ้าง”
- 5) คำถามเพื่อต้องการทราบการประเมิน (Evaluative) “คุณรู้สึกอย่างไรหลังจากต้องพบกับวันที่ไม่ดีในที่ทำงาน”
- 6) คำถามเพื่อต้องการทราบถึงการคาดหมายของบุคคลอื่นต่อตัวกลุ่มตัวอย่าง (Circular) “คุณคิดว่าหัวหน้าของคุณคิดอย่างไรกับการทำงานของคุณ”
- 7) คำถามเพื่อต้องการให้เปรียบเทียบ (Comparative) “คุณคิดว่าชีวิตของคุณจะแตกต่างไปหรือไม่อย่างไร หากคุณเปลี่ยนไปทำงานที่อื่น”
- 8) คำถามเพื่อต้องการความคิดเพิ่มเติมเชิงกว้าง (Prompts) “คุณช่วยบอกผมในรายละเอียดเกี่ยวกับ...”
- 9) คำถามเพื่อต้องการความคิดเพิ่มเติมเชิงลึก (Probes) “คุณหมายความว่าอย่างไร เกี่ยวกับ...”

นอกจากการสัมภาษณ์แล้ว การเก็บข้อมูลยังสามารถใช้การจดบันทึกส่วนตัว (Diary or Memo) โดยให้กลุ่มตัวอย่างจดบันทึกเรื่องราว เหตุการณ์ ความคิดเห็น หรือความรู้สึกต่อเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ที่กำลังทำการศึกษา (Biggerstaff & Thompson, 2008)

การวิเคราะห์ข้อมูลของ IPA เป็นกระบวนการทำงานกับข้อมูลดิบจากการสัมภาษณ์หรือการจดบันทึก โดยให้ความสำคัญกับสิ่งที่ผู้ถูกสัมภาษณ์พยายามที่จะแสดงออกถึงเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์นั้นๆ โดยพิจารณาข้อมูลว่ามีใจความสำคัญอย่างไร เช่น พยายามทำความเข้าใจกับมุมมองของผู้ถูกสัมภาษณ์ หรือทำความเข้าใจว่าผู้ถูกสัมภาษณ์ให้ความหมาย (Meaning-making) กับสิ่งนั้นๆ หรือปรากฏการณ์นั้นๆ อย่างไร (Reid, Flowers & Larkin, 2005) การวิเคราะห์อาจเกิดขึ้นในลักษณะเป็นวงรอบหรือทำซ้ำไปซ้ำมาหลายๆ ครั้ง จนกว่าจะไม่มีประเด็นสำคัญใหม่ๆ เกิดขึ้น (Smith, 2007) การวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ กระทำโดยลักษณะ “คำต่อคำ” (Word-by-Word) (Larkin, Watts & Clifton, 2006) การถอดความจากข้อมูลการสัมภาษณ์หรือเนื้อความที่ได้จากการจดบันทึกส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง ควรมีตัวเลขกำกับไว้ในแต่ละบรรทัด และด้วยการที่ IPA เน้นที่การตีความ ความหมายของเนื้อหา ฉะนั้นการถอดความจากข้อมูลการสัมภาษณ์ ไม่จำเป็นต้องถอดความในรายละเอียดของทุกๆ สิ่งที่เกิดขึ้น (O'Connell & Kowal, 1995) แต่สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ต้องระวังคือ ความหมายโดยนัยที่แฝงอยู่ในคำพูดหรือน้ำเสียงที่แสดงอารมณ์ของผู้ถูกสัมภาษณ์ ถึงแม้ว่าเสียงเหล่านั้นอาจจะไม่ใช่ภาษาพูดก็ตาม ผู้ถอดข้อความอาจจะถอดข้อความหรือเสียงที่แสดงอารมณ์ แล้วจดแยกเป็นหมายเหตุ (Memo) เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์ต่อไป ในขณะที่อ่านข้อมูลผู้วิจัยอาจจะทำการบันทึกถึงความคิดที่เกิดขึ้นจากสิ่งที่ผู้วิจัยสังเกตได้จากข้อมูล (Memoing) โดยในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยจะต้องพยายามคิดไว้เสมอที่จะไม่ใช้ความเคยชินของตน (Bracketing) (Husserl, 1999) ว่านตัดสินใจหรือสรุปประเด็นที่ได้จากการตีความ ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยต้องมองหาความเป็นไปได้และความต่อเนื่องของรูปแบบ (Information Pattern) ที่เกิดขึ้นหลักการของการวิเคราะห์ข้อมูลด้วย IPA คือความพยายามที่จะสร้างโครงสร้างจากรูปแบบ (Structure of Information Pattern) ที่ได้จากการตีความเบื้องต้น และพัฒนาไปในระดับที่สูงขึ้นเป็นกลุ่มความคิด (Cluster) หรือแนวความคิด (Concept) โดยทั้งสองส่วนนี้จะถูกสรุปเป็นโครงเรื่อง (Theme) และนำไปสู่ขั้นตอนสุดท้ายคือการสร้างโครงเรื่องหลัก (Super-ordinate theme) อันจะนำไปสู่การสร้างทฤษฎีต่อไป

4. ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยกระบวนการ IPA อาจจะกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

1) อ่าน และ อ่านซ้ำ (Reading and re-reading) ในขั้นตอนแรกของการเริ่มต้นวิเคราะห์ข้อมูลด้วย IPA ผู้วิจัยควรต้องเริ่มด้วยการทำความเข้าใจกับข้อมูลโดยรวมเสียก่อน ด้วยการอ่านข้อมูลนั้นซ้ำๆ เพื่อทำความเข้าใจภาพรวมที่เกิดขึ้นของข้อมูล ในขั้นตอนนี้เป็นการช่วยให้ผู้วิจัยเห็นว่า ความจริงแล้วกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเป็นกลุ่มตัวอย่างที่สะท้อนถึงสิ่งที่กำลังศึกษาอยู่จริงหรือไม่ ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยสามารถที่จะจดบันทึกความคิดเห็นที่ตนมีต่อข้อมูล โดยจดบันทึกแยกออกมาจากเนื้อหาของผู้ถูกสัมภาษณ์ การอ่านซ้ำๆ นี้ยังทำให้ผู้วิจัยเข้าใจโครงสร้างของการสัมภาษณ์และเห็นข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นเพื่อใช้ในการปรับปรุงการสัมภาษณ์ในครั้งต่อไป

2) การจดบันทึกขั้นต้น (Initial Noting) ในขั้นตอนนี้ถือเป็นขั้นตอนที่ใช้เวลาและความละเอียด เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยต้องพิจารณาเนื้อหาและการใช้ภาษาของผู้ถูกสัมภาษณ์ ในขั้นต้นผู้วิจัยต้องเปิดใจให้กว้างและจดบันทึก (Noting or Memoing) ประเด็นที่สำคัญๆ ในทางปฏิบัติขั้นตอนนี้ที่ 1) และ 2) จะเกิดขึ้นพร้อมๆ กัน กล่าวคือการจดบันทึกเกิดขึ้นในขณะที่ผู้วิจัยอ่านข้อมูล การจดบันทึกนั้นมีลักษณะเป็นอิสระ (Free Textual Analysis) ไม่มีกฎตายตัวว่าผู้วิจัยต้องจดบันทึก โดยแบ่งแยกเป็นหมวดๆ เช่น หมวดความหมายตรง หมวดความหมายโดยนัย ฯลฯ แต่ผู้วิจัยต้องจดบันทึกให้ครอบคลุมโดยละเอียด หลีกเลี่ยงการวิเคราะห์แบบผิวเผิน ซึ่งจะนำไปสู่การจดบันทึกเฉพาะสิ่งที่ผู้วิจัยคาดหวังให้เกิดขึ้นเท่านั้น (Smith, Flowers, & Larkin, 2009) การจดบันทึกในขั้นต้นนี้ เป็นการบันทึกเนื้อหาหลักที่สำคัญๆ อย่างละเอียด โดยแสดงให้เห็นความชัดเจนของปรากฏการณ์ สิ่งที่ผู้วิจัยควรมองหาในขั้นตอนนี้คือ ความสัมพันธ์ของ เหตุการณ์กระบวนการ สถานที่ คุณค่า หรือ ความหมาย หากแบ่งประเด็นหลักๆ ที่ผู้วิจัยจะจดบันทึกสามารถแบ่งได้ 3 ประเด็นหลักๆ ได้แก่

2.1) จดบันทึกเชิงคำอธิบาย (Descriptive comment) จดบันทึกเนื้อหาที่เป็นประเด็นหลัก (Keyword) ประโยค หรือคำอธิบายสำคัญๆ โดยเน้นที่ประเด็นที่มีความสำคัญต่อผู้ถูกสัมภาษณ์ เช่นคำอธิบายเหตุการณ์ สมมติฐาน อธิบายอารมณ์ ความรู้สึก

2.2) จดบันทึกเชิงการใช้ภาษา (Linguistic Comment) เน้นไปที่ลักษณะที่เนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์เหล่านั้นถูกแสดงออกมาด้วยลักษณะการใช้ภาษาประเภทไหน อย่างไร หรือการใช้ คำซ้ำๆ หรือการใช้อารมณ์ที่แฝงอยู่ในคำพูด

2.3) จดบันทึกเชิงแนวความคิด (Conceptual Comment) การจดบันทึกแนวความคิดที่ซ่อนอยู่ในบทสนทนานั้น โดยเนื้อหาที่ผู้วิจัยจดบันทึกนั้นอาจตีความถึงความคิดที่แฝงอยู่ในคำให้สัมภาษณ์ การจดบันทึกเชิงแนวความคิดนี้ ต้องอาศัยทักษะการตีความในระดับที่สูงขึ้นและความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่กำลังศึกษา การจดบันทึกประเภทนี้ต้องใช้เวลาในการตีความ อาจจะต้องมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างนักวิจัย (หากเป็นงานวิจัยโดยกลุ่มผู้วิจัย) มีการลองผิดลองถูกเชิงความคิด และยังรวมถึงการบันทึกลักษณะโครงสร้างการแสดงออกทางความคิดของผู้ถูกสัมภาษณ์ด้วย

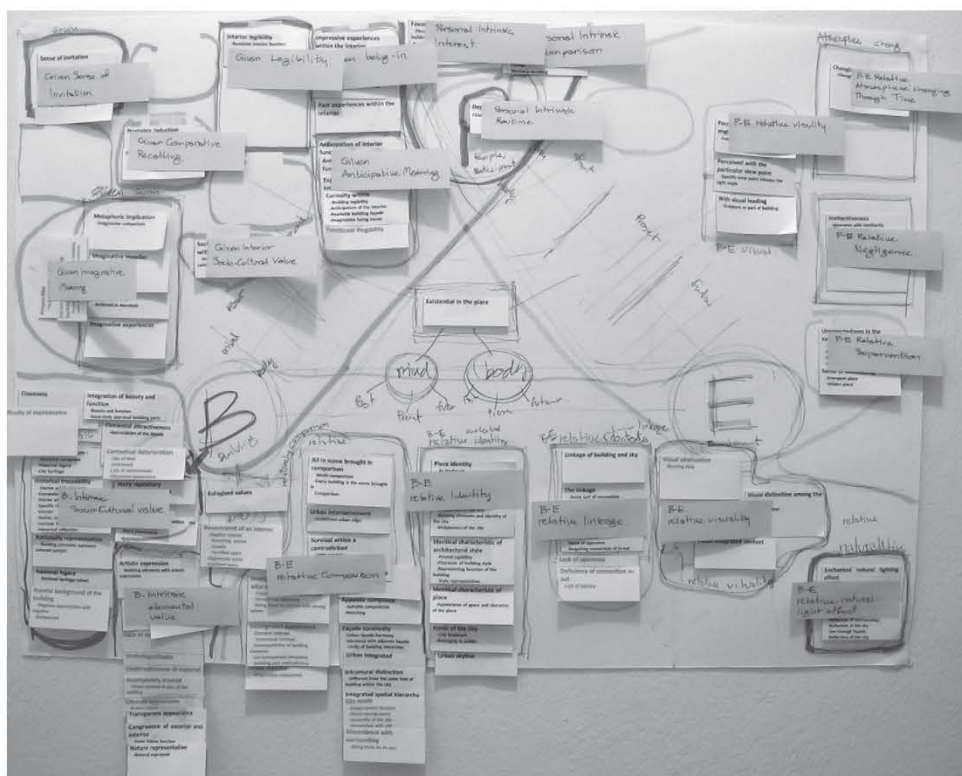
3) การพัฒนาโครงเรื่อง (Developing Emergent Theme) เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยต้องลดทอนรายละเอียดของการจดบันทึกให้อยู่ในขั้นแนวความคิด (Concept) ให้ได้ แต่ยังคงต้องคำนึงถึงโครงสร้าง ความเชื่อมโยงกันของโครงเรื่องหนึ่งๆ กับโครงเรื่องอื่นๆ ผู้วิจัยหรือผู้วิเคราะห์อาจเริ่มจากการจัดกลุ่ม เนื้อหา ประเด็นหรือโครงสร้างที่มีความคล้ายคลึงกันไว้ในโครงเรื่อง (Theme) เดียวกัน หรือในทางตรงกันข้ามคือ แยกประเด็นที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงออกไปเป็นโครงเรื่องใหม่ๆ ชื่อของโครงเรื่อง (Theme) ควรจะมีความกระชับและชัดเจน โดยอาจจะมีความเป็น "คำ" หรือ "วลี" หรือ "ประโยค" สั้นๆ ได้ใจความ ชื่อของโครงเรื่องนอกจากจะสะท้อนให้เห็นถึงสิ่งที่ผู้ถูกสัมภาษณ์แสดงออกมาแล้ว ยังจะแสดงให้เห็นถึงความคิดและการตีความของผู้วิจัยหรือผู้วิเคราะห์อีกด้วย ดังตัวอย่างตารางการวิเคราะห์ข้อมูลด้วย IPA เพื่อนำไปสร้างประเด็นหลัก (Theme) (รูปที่ 1) ยกตัวอย่างการตั้งชื่อโครงเรื่อง (Theme) ในงานวิจัยของ (Smith, 1996) เช่น "คำถามเกี่ยวกับตนเอง (Self-Questioning)" โดยชื่อโครงเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นถึง สิ่งที่ผู้วิจัยพูดถึงตัวเอง ในลักษณะที่ต้องการทำความเข้าใจกับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงในชีวิตของตนเองหลังจากที่ตนเองป่วย ชื่อของโครงเรื่องยังสะท้อนให้เห็นประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจในข้อมูลเหล่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลเชิงจิตวิทยา

Photo elicitation	Emergent themes	Original Transcript	Exploratory comments	Environmental elements	Memo
Photograph 1 	-Contextual attention→Appreciation. -Familiarity→Appreciation/ignorance. -Everyday routine VS Emergent scenes. -Everyday routine→ignorance of the urban context. -Street condition/Perception condition→ignorance or paying attention. -Photo-elicitation→encouraging of real urban context perception. -Attention cues within the everyday urban context. -Hierarchies of perception. -Sequences of perception/appreciation. -Formal aesthetic→degree of aesthetic \$100/\$500. -Sense of connect. -Being in the interior and the connection with the outside environment VIA \$99/\$1055. -Contextual identical defining. -Urban context and the identity of the city. -Identity of the city shown through historical buildings. -City unveils value identity through historical story→via building elements.	L: What do you like in this building. P1: Because of the awnings in fact. It sort of... it's hidden by the touring and flowing of people, and I was quite surprised. So, it took three years of walking down. I'm not walking down in queen's street all that often, but I didn't see it in till third year walking down. L.: What do you think and why did you take this one? P1: Ah, I like verandas and balustrades, and I like nice rhythms in the building. It got that and the openness to the world. And you know...not close stuff with you know...openness. It's quite grateful building. One of the reason is I have been quite interested in architecture. Brisbane is very different from the other capital cities. Well, there are three capital cities I know quite well. I was brought up in Melbourne. I'd lived	-Familiarity with the street might cause perception ignorance. -Walking within the crown or street conditions has effects on P1's architectural perception. -Discovering unexpected scene from everyday familiarity. -Photo-elicitation activity might encourage participant perception ignorance. -P1 started with an appreciation of facade elements, then further focus on more complex meaning of the elements; rhythm. -Using second order of aesthetic appreciation. -For P1, there is a connection between building and outside. -The part of the building involves the openness to the world. -For P1, the city represents the unique character and differs from other cities. -P1's experiences of three different cities, living and working.	-The veranda decorated with the rod-iron was so attractive to P1. -The scene is hidden with surrounding and located above normal eyes-level. -The rhythm of windows was aligned on the facade creating the perception of mass and void. -The facade is considered as a represent of Brisbane building character.	-What make people realize the different identity of each city.

รูปที่ 1 ตัวอย่างตารางการวิเคราะห์ข้อมูลด้วย IPA (Jumsai na Ayudhya, 2013)

4.1) พิมพ์หรือเขียนแยกรายชื่อโครงเรื่องแต่ละเรื่อง โดยเรียงลำดับตัวอักษร โครงเรื่องนี้อาจจะกำหนดหน้าที่ชี้ นำให้เกิดกลุ่มของโครงเรื่องได้ (Cluster)

4.2) ตัดแยกรายชื่อโครงเรื่องเหล่านั้นออก แล้วหาพื้นที่ที่ใหญ่พอในการจัดเรียงรายชื่อโครงเรื่อง (Theme) เหล่านั้น โดยจัดเรียงตามความเกี่ยวข้องระหว่างโครงเรื่อง โดยจัดกลุ่มโครงเรื่องที่มีความสอดคล้องหรือสัมพันธ์กันไว้ใกล้ๆ กัน หรือส่วนโครงเรื่อง (Theme) ที่แตกต่างกันจะถูกแยกออกไป (รูปที่ 2)

รูปที่ 2 ตัวอย่างวิธีการจัดกลุ่มหรือสร้างความเชื่อมโยงระหว่างโครงเรื่อง

ทั้งนี้วิธีการนี้อาจจะเหมาะกับงานวิจัยบางงาน และเหมาะกับผู้วิจัยบางคน นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือที่ช่วยนักวิจัยในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยอาศัยโปรแกรมช่วยในการวิเคราะห์ เช่น โปรแกรมที่มีลิขสิทธิ์อย่าง nVivo หรือโปรแกรมที่สามารถนำมาใช้ได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย (Open Source Software) ได้แก่ Code Analysis Toolkit (CAT), Compendium, ELAN, เป็นต้น

เมื่อเสร็จสิ้นการสร้างโครงเรื่องจากข้อมูลการสัมภาษณ์ชุดหนึ่งๆ แล้ว หากการวิจัยนั้นมีข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชุดอื่นๆ อีกก็ให้ผู้วิจัยทำตามกระบวนการเดิมดังกล่าวข้างต้นจนครบทุกชุดข้อมูล แล้วนำโครงเรื่องในแต่ละชุดข้อมูลมาเปรียบเทียบหาความเหมือนและความแตกต่าง เพื่อใช้ในการสร้างโครงเรื่องหลัก (Super-Ordinate Theme) ต่อไป

สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยหรือผู้วิเคราะห์ข้อมูลด้วย IPA พึงระลึกไว้เสมอคือควรเปิดใจให้กว้าง ในการมองหาเนื้อหาหรือปรากฏการณ์ ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นกับข้อมูลชุดต่อๆ มา ผู้วิจัยอาจจะนำประเด็นที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลชุดหลังๆ กลับไปวิเคราะห์ข้อมูลชุดก่อนๆ เพื่อมองหาความเหมือนหรือความแตกต่างที่เกิดขึ้นกับปรากฏการณ์ที่กำลังศึกษา จนกว่าจะพบว่าไม่มีเนื้อหาใหม่ๆ เกิดขึ้นอีก (Data Saturation) (Saumure & Given, 2008)

5. การสร้างโครงเรื่องหลัก (Super-ordinate Theme)

1) เชิงนามธรรม (Abstraction) นอกเหนือจากความเหมือนหรือความแตกต่างของโครงเรื่อง (Theme) แต่ละโครงเรื่อง ขั้นตอนต่อไปคือการสร้างแนวความคิดในระดับขั้นที่สูงขึ้นไป ผู้วิจัยต้องพัฒนาโครงเรื่องที่เรียกว่า “โครงเรื่องหลัก” (Super-Ordinate Theme) โดยการสร้างหรือพัฒนาชื่อที่ใช้เรียก กลุ่มของโครงเรื่องหรือความสัมพันธ์ของโครงเรื่องต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น งานของ Smith (1996) ซึ่งสร้างโครงเรื่องจากการสัมภาษณ์ผู้ป่วยที่ได้รับการวินิจฉัยว่าได้รับเชื้อ HIV ตัวอย่างชื่อโครงเรื่องหลักที่ได้คือ “ผลกระทบจากการวินิจฉัย HIV” โดยมีบันทึกย่อย (Note) เช่น “ผลกระทบของการวินิจฉัย” “การคิดมาก” “ความเศร้าและหดหู่” “ความตระหนก” โครงเรื่องย่อยเหล่านี้ได้ถูกนำไปสรุปเป็น “โครงเรื่องหลัก” (Super-ordinate theme) คือ “ผลที่ตามมาเชิงจิตวิทยาภายหลังการวินิจฉัย HIV” (Smith, Flowers, & Larkin, 2009)

2) การจัดกลุ่ม (Subsumption) วิธีการนี้มีลักษณะคล้ายกับการสร้างจากมุมมองเชิงแบบนามธรรม แต่มีลักษณะที่แตกต่างคือเป็นการสรุป โครงเรื่องที่มีประเด็นหลักหรือ Keyword เหมือนๆ กันหรือซ้ำๆ กันให้เป็นกลุ่มๆ

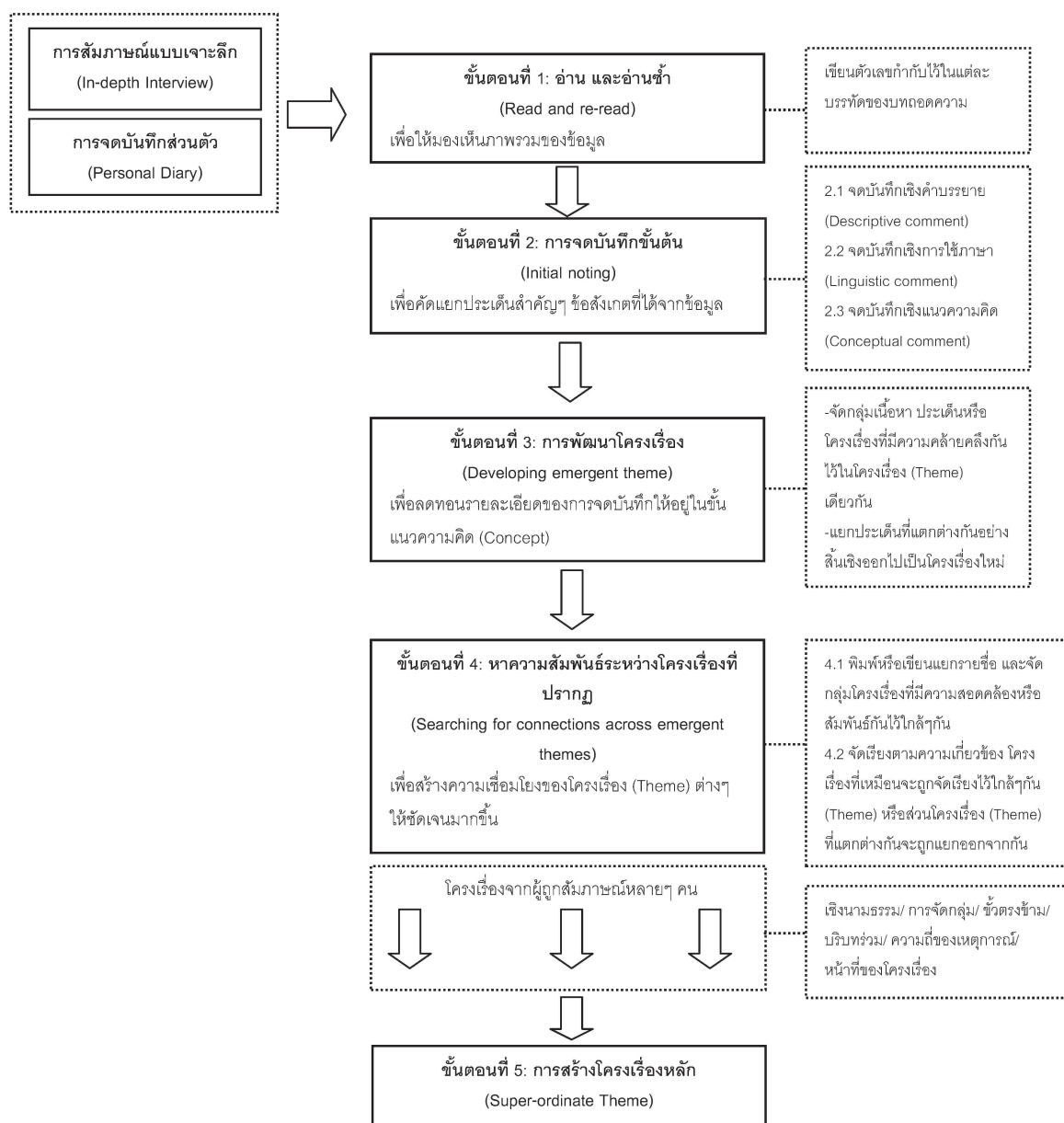
3) ขั้วตรงข้าม (Polarization) วิธีนี้มีลักษณะคล้ายกับทั้งสองวิธีที่กล่าวไว้ข้างต้น เพียงแต่เป็นการมองหาประเด็น “ขั้วตรงข้าม” กล่าวคือ แทนที่จะมองหาสิ่งที่เหมือนกันหรือซ้ำๆ กันในโครงเรื่อง ผู้วิจัยจะมองหาโครงเรื่อง (Theme) ที่มีเนื้อหาแตกต่างจากโครงเรื่องอื่นๆ

4) บริบทร่วม (Contextualization) นอกจากวิธีการทั้งสามที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว อีกวิธีหนึ่งที่ผู้วิเคราะห์ข้อมูลหรือนักวิจัยสามารถนำไปใช้ในการสร้างโครงเรื่องหลัก (Super-Ordinate Theme) ได้คือ การมองหบริบทที่โครงเรื่องต่างๆ เกิดขึ้นในสถานการณ์ที่คล้ายๆ กัน ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเนื้อหาของโครงเรื่องที่เหมือนกัน แต่เน้นไปที่สถานการณ์แวดล้อม อีกนัยหนึ่งคือ สภาพแวดล้อม หรือบริบทแวดล้อมที่โครงเรื่อง (Theme) หลากๆ โครงเรื่องเกิดขึ้นภายใต้สภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์เดียวกัน

5) ความถี่ของเหตุการณ์ (Numeration) ในบางครั้งผู้วิเคราะห์อาจจะให้ความสนใจกับจำนวนหรือความถี่ที่โครงเรื่องแต่ละโครงเรื่องปรากฏขึ้น ซึ่งจะช่วยให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับโครงเรื่องอื่นที่เกิดขึ้นในความถี่ หรือจำนวนใกล้เคียงๆ กัน

6) หน้าที่ของโครงเรื่อง (Function) โครงเรื่องบางโครงเรื่องแสดงหน้าที่พิเศษที่ทำให้โครงเรื่องนั้น มีความแตกต่างไปจากโครงเรื่องอื่นๆ เช่นโครงเรื่องในเชิงบวก ทำหน้าที่ส่งเสริมเรื่องราว เหตุการณ์ หรือสถานการณ์ที่ปรากฏ ในทางตรงกันข้าม โครงเรื่องที่ทำหน้าที่เชิงลบจะแสดงให้เห็นถึง การลดบทบาทหรือความสำคัญของเรื่องราว เหตุการณ์ หรือสถานการณ์ที่ปรากฏ

โครงเรื่อง (Theme) ที่ได้จากการวิเคราะห์ชุดข้อมูลหลายๆ ชุด จะถูกนำมาสังเคราะห์รวมกันเพื่อให้เกิด โครงเรื่องหลัก (Super-Ordinate theme) ขั้นตอนสุดท้ายคือการสรุป หรือการให้คำนิยาม คำจำกัดความ คำอธิบายธรรมชาติของ “โครงเรื่องหลัก” (Super-Ordinate theme) เพื่อสร้างเป็นกรอบทฤษฎีขึ้นมา

รูปที่ 3 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยกระบวนการ IPA โดยสังเขป

6. บทสรุป

การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความปรากฏการณ์และงานวิจัยด้านสถาปัตยกรรมภายใน (Interpretative Phenomenological Analysis and Research in Interior Architecture)

ในช่วงระยะเวลา 15 ปี ที่ผ่านม งานวิจัยที่เป็นวิทยานิพนธ์ในระดับบัณฑิตศึกษาด้านสถาปัตยกรรมภายในในประเทศไทย ส่วนหนึ่งมุ่งประเด็นศึกษาและสรุปผล เพื่อเป็นเกณฑ์การออกแบบสำหรับสภาพแวดล้อมภายในอาคารที่เหมาะสมสำหรับผู้ใช้อาคารหรือกลุ่มผู้ใช้ (User) (ยกตัวอย่างงานของ พรชัย ชัยประทีป, 2010; จรุงเกียรติ โอสเถาเจริญผล, 2003; นงนาฏ กลมสุวรรณ, 2003; มนต์รี รัตนวิชัย, 2003; ตรุณี ปริญาณัญญ์, 2004; ยุทธวิธิ ศรีชาย, 2006) ส่วนใหญ่ข้อสรุปจากการวิเคราะห์ข้อมูลถูกนำเสนอในลักษณะเชิงบรรยาย (Descriptive Conclusion) ทั้งนี้เนื่องด้วยวัตถุประสงค์และคำถามของการวิจัยตลอดจนขอบเขตการวิจัยที่ได้ถูกกำหนดไว้

การส่งเสริมการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นการสร้างทฤษฎี (Theory Building) อันเกิดจากข้อมูลที่ได้รับโดยตรง (Primary Data) จากกลุ่มตัวอย่าง จะทำให้นักวิจัยทางสถาปัตยกรรมภายในในประเทศไทยมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อสรุปของงานวิจัยจากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์จะไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ หากข้อมูลจากการสัมภาษณ์ซึ่งเป็นข้อมูลปฐมภูมิที่เต็มไปด้วยคุณภาพทั้งในด้านเนื้อหา (Content) และความหมายโดยนัย (Meaning) ถูกนำมาตีความในเชิงบรรยาย (Descriptive Conclusion) เพียงอย่างเดียว ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ยังมีมิติในการวิเคราะห์และการตีความในระดับที่ลึกกว่าการตีความเชิงบรรยาย (Descriptive Conclusion) การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความปรากฏการณ์ถือเป็นอีกหนึ่งกระบวนการที่ผู้วิจัยสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปผลในเชิงสังเคราะห์ หรือสร้างทฤษฎี (Theory-Generating) เพื่อใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์หรือตอบคำถามของการวิจัยได้อย่างครบถ้วน ทั้งนี้การนำ IPA ไปใช้ในงานวิจัยด้านสถาปัตยกรรมภายใน สำหรับผู้วิจัยทั้งที่เป็นผู้วิจัยที่มีประสบการณ์ทำงานวิจัยเชิงคุณภาพมาแล้ว (แต่ไม่เคยใช้กระบวนการ IPA) และนักวิจัยใหม่ที่เพิ่งเริ่มทำงานวิจัย ผู้วิจัยควรเริ่มด้วยการเปิดใจให้กว้าง ละทิ้งความเคยชินเดิมๆ พยายามไม่สร้างหลุมพรางทางความคิดให้กับตนเอง

กล่าวโดยสรุป หัวใจสำคัญของการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความปรากฏการณ์ (Interpretative Phenomenological Analysis: IPA) คือการสร้างกรอบทฤษฎี (Theory Building) เพื่อใช้อธิบายเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์หนึ่งๆ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลที่สะท้อนผ่าน การแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก รวมไปถึงการให้ความหมายต่อเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เป็นส่วนหนึ่งหรือมีส่วนร่วมในเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์นั้นๆ โดยข้อมูลที่ได้อาจเป็นข้อมูลที่บริสุทธิ์ไม่ได้รับอิทธิพลครอบงำจากปัจจัยภายนอก โดยเฉพาะจากผู้วิจัย (Unforced data) โดยกรอบทฤษฎีที่ได้นี้ หากนำไปใช้พิสูจน์เพื่อหาข้อสรุปในเชิงลึกมากยิ่งขึ้น ก็จะทำให้ทฤษฎีใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นจาก IPA เป็นทฤษฎีที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น การนำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความปรากฏการณ์ มาใช้ในงานวิจัยด้านสถาปัตยกรรมภายใน จะเป็นส่วนเสริมให้ม้งานวิจัยเชิงคุณภาพที่สร้างกรอบทฤษฎีทางสถาปัตยกรรมภายในใหม่ๆ ได้มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมมลพิษ. (2013). คู่มือเกณฑ์การประเมินอาคารเขียวภาครัฐ (กรณีที่จะมีการสร้างอาคารใหม่) ภายใต้โครงการจัดทำระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมของภาครัฐ (อาคารเขียว). กรุงเทพฯ: กรมควบคุมมลพิษ
- กิ่งแก้ว มโนกุล. (2007). ฐานะภาวะในงานสถาปัตยกรรมภายใน. วิทยานิพนธ์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
- คณิน หุตานุวัตร. (2002). ปัจจัยที่มีผลต่ออัตราการระบายอากาศของหลังคம்பลองรังสีอาทิตย์. วิทยานิพนธ์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- จรุงเกียรติ โอสภเจริญผล. (2003). แนวทางการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพในสถานสงเคราะห์เด็กชาย. วิทยานิพนธ์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- ชลธิ์ คำเกษ. (2010). คุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมภายในเรือนพื้นถิ่นชาวแสม: กรณีศึกษา บ้านอาจสามารถ ต.อาจสามารถ อ.เมือง นครพนม. วิทยานิพนธ์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ดรุณี ปริญญาณัฐ. (2004). แนวทางการออกแบบการจัดองค์ประกอบของผังพื้นที่ภายในที่ทำการไปรษณีย์รับฝาก (ปณฝ.) ประเภทชั้น 2 : กรณีศึกษากรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- กิริยา ชุมสาย ณ อยุธยา. (2005). เกณฑ์การออกแบบสถาปัตยกรรมภายในบ้านพักอาศัยสำหรับบุคคลพิการที่ใช้เก้าอี้ล้อเลื่อน. วิทยานิพนธ์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- นงนาฏ กลมสุวรรณ. (2003). แนวทางการจัดพื้นที่ภายในโรงอาหารและร้านอาหารของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

- นพดล สหชัยเสรี. (1999). การวิจัยทางสถาปัตยกรรมภายใน: ตัวอย่างการใช้สามกระบวนทัศน์หลักของการออกแบบ. วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล. 1(1), 37-48.
- นพวรรณ ยานะ. (2010). การกำหนดขอบเขตงานสถาปัตยกรรมภายในด้วยการประยุกต์ใช้วิศวกรรมควบคุมเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งในช่วงการก่อสร้าง. วิทยานิพนธ์. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- เน่งน้อย ย่านวารี (2007). คู่มือวิทยานิพนธ์: การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยเชิงคุณภาพ. อุดรธานี: สำนักงานโครงการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
- ปัญจพงศ์ นาตะบุตร. (2010). การประเมินการใช้พื้นที่อาคารกรณีศึกษา: อาคารเรียนคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. วิทยานิพนธ์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร
- ปิตินันท์ รุ่งอินทร์. (2008). การออกแบบเพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ทรูฟิตเนส. วิทยานิพนธ์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตศึกษา สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- พรชัย ชัยประทีป (2010). แนวทางการออกแบบสำนักงานขนาดเล็กและโฮมออฟฟิศสำหรับสำนักงานออกแบบสถาปัตยกรรมและออกแบบภายในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- มนตรี รัตนวิชัย. (2003). แนวทางการออกแบบห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์สำหรับบุคคลที่มีความผิดปกติทางการมองเห็น. วิทยานิพนธ์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- บุษวิณี ศรีชาย. (2006). การศึกษาหาแนวทางการออกแบบเพื่อการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมทางกายภาพอาคารที่ทำการเก่ากรมศุลกากร. วิทยานิพนธ์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- วรพรรณ ยิ้มสาระ. (2012). แนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมภายในของสำนักงานบริการ. วิทยานิพนธ์. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- วรากล ดันทะเทวินทร์. (2013). การเพิ่มประสิทธิภาพการให้แสงสว่างในพิพิธภัณฑ์วันมหาชัยจังหวัดมหาสารคาม. วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล. ปีที่: 15, (16), 28-42.
- สุภัค พฤทธิกันนท์, และ ชานันท์ วรณกุล. (2010). การประเมินหลังการใช้งานเพื่อหาแนวทางการปรับปรุงกลุ่มหอพักเชิงดอย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ให้เป็นศูนย์พักอาศัยและเรียนรู้. วิทยานิพนธ์. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- เสาวณิต ทองมี. (2007). การใช้แสงธรรมชาติเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพแสงสว่างภายในอาคารห้องสมุด: กรณีศึกษา อาคารห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” วิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร Retrived, 26/7/2014 from http://www.thapra.lib.su.ac.th/objects/thesis/fulltext/thapra/Saowanit_Thongmee/fulltext.pdf
- อนัญญา ปานเงิน. (2010). การศึกษาคิดความเชื่อเรื่องพญานาคในพื้นที่อีสานตอนบนเพื่อเสนอแนวทางสู่การออกแบบสถาปัตยกรรมภายในพิพิธภัณฑ์นาคา. วิทยานิพนธ์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- อนัญ กิจนกุล. (2002). การศึกษาการรับรู้องค์ประกอบทางกายภาพของร้านค้าภายในศูนย์การค้า กรณีศึกษา ร้านค้าเสื้อผ้าสำเร็จรูปสำหรับสตรีในศูนย์การค้าสยามเซ็นเตอร์ย่านการค้าปทุมวัน. วิทยานิพนธ์. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- Biggerstaff, D., & Thompson, A. R. (2008). Interpretative phenomenological analysis (IPA): A qualitative methodology of choice in healthcare research. *Qualitative Research in Psychology*, 5(3), 214-224. doi:10.1080/14780880802314304
- Birks, M., & Mills, J., Dr. (2011). *Grounded theory: A practical guide*. Los Angeles: Sage.
- Husserl, E. (1999). *Ideas I*. In *The Essential Husserl: Basic Writings in Transcendental Phenomenology*. (D. Welton Ed.). Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.

- Jumsai na Ayudhya, T. (2013). Architectural experience of the everyday context. Unpublished doctoral dissertation, Queensland University of Technology, Brisbane, Queensland, Australia.
- Larkin, M., Watts, S., & Clifton, E. (2006). Giving voice and making sense in Interpretative Phenomenological Analysis. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 102-120.
- Mason, Mark (2010). Sample Size and Saturation in PhD Studies Using Qualitative Interviews. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 11(3), Art. 8, Retrieved from <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0114-fqs100387>
- O'Connell, D. C. & Kowal, S. (1995). Basic principles of transcription. In Smith, J. A., Van Langenhove, L., & Harre, R. (Eds), *Rethinking Methods in Psychology*, London: Sage.
- Pringle, J., Drummond, J., McLafferty, E., & Hendry, C. (2011). Interpretative phenomenological analysis: A discussion and critique. *Nurse Researcher*, 18(3), 20
- Ramberg, B. & Gjesdal, K. (2013). Hermeneutics. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. In Edward N. Z. (ed.), Retrived 7 July, 2014, from <http://plato.stanford.edu/archives/sum2013/entries/hermeneutics>
- Reid, K., Flowers, P., & Larkin, M. (2005). Exploring lived experience: An introduction to Interpretative Phenomenological Analysis. *The psychologist*, 18, 20-23.
- Saumure, K., & Given, M. L. (2008). Data Saturation. In Given, M. L. (Ed). *The Sage Encyclopedia of Qualitative Research Methods*. DOI: <http://dx.doi.org/10.4135/9781412963909>
- Smith, A. J. (2007). Hermeneutics, human sciences and health: Linking theory and practice. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 2, 3-11.
- Smith, A. J., Flowers, P., & Larkin, M. (2009). *Interpretative phenomenological analysis*. London, UK: SAGE Publications Ltd.
- Smith, J. A., Harré, R. & Van Langenhove, L. (1995). Idiography and the case study. In J. A. Smith, R. Harre & L. Van Langenhove (Eds.) *Rethinking Psychology*. London: Sage.
- Smith, J. A. & Osborn, M. (2008). Chapter four: Interpretative Phenomenological Analysis. In Smith, J. A. (Ed.). *Qualitative psychology: A practical guide to research methods*. Los Angeles: SAGE.